

Litteras Otto Junior perlectas « patri et matri » Adalheidæ « fides interpres reponens insinuavit, et ut petita facerent, rogavit. » Ekkehardus capellanus, « notularum peritissimus, » verba ultro citroque prolata, in tabulis notavit. Otto pater, quem Otto Junior Leonem vocabat, legatos postridie introductos, « *Bonman* habere Romanisce dixit. » Tandem pastorali ferula quam Burchardus miserat recepta, « conducta quidem tali eam Notkero dedit, ut vivo abbate suo, sicut ipse vellet, illam curaret nihilque capitale absque ejus nutu, et Ekkehardi Notkerique consilio ageret. Et continuo, meus, eris, ait manibusque receptum osculatus est; moxque ille Evangelio allato fidem juravit: dimissoque eo in ecclesiam ad *Te Deum laudamus*; milites Galli [*id est* S. Galli] qui aderant reverso, coram se accitos jurare jussit. » Notkerus apud S. Gallum « gratanter ab omnibus susceptus, Burchardique manu in sedem potentis locatus, colloquium in capituli domo facere basilicam egreditur, ibique in sancti Benedicti vicem ab omnibus electus, » optime postea se gessit, et Kebonis abbatis Laurishamensis « doctrinam paulisper sopitam sollicitate excitavit. » Hæc omnia ex Ekkehardo Juniori capitibus 12 et 16. Ad reliquam loci disciplinam quod attinet, « quotannis more Romano officia apud sancti Gallenses mutari solebant, cap. 15. Clastrum vero ab antiqua Patrum memoria tantæ venerationi est habitum ut nemini vel potentissimorum sæculi canonicorum seu laicorum introitus vel etiam introspectus eis licuerit, » cap. 16. « Vidi egomet, » inquit Ekkehardus, « ante tempora quæ a Gallis patimur monachorum schismatis, comites aliosque potentes, loci quoque milites, pro dilectione festis diebus crucem nobiscum per clastrum sequendo, juvenes et senes quosdam ad cingulam barbato, monachicis iudutos roccis [*id est* cappis *supra*

sum. 3] nobiscum quaque ivimus ingredi. » Quod de Gallis ait Ekkehardus, id intelligendum de Sandrado Trevirensi monacho, Ottoni patri charissimo, qui restituendæ apud S. Gallum disciplinæ obtentu Sancti-Gallensibus non parum negotii facessero. Hæc fusius persecutus sum, quoniam multa in his occurrunt ad res monasticas illustrandas. Ekkehardus Junior desinit in Notkero abbate, qui anno 973 abbas renunciatus, ex humanis excessit anno 981, teste Hepidanno.

20. Venio tandem ad Notkerum Leodicensem episcopum, cujus acta in Gestis episcoporum Leodiensium prolixè referuntur, sed nulla monasticæ ejus professionis mentione facta, neque apud Sigebertum, qui pontificatus ejus initium revocat ad annum 971, quo anno Everaci mortem locat Chronicon Magdeburgense, et anno sequenti Notkeri successionem. Idem Chronicon Notkerum *S. Galli præpositum* fuisse declarat ad annum 1008, his verbis: « Notkerus Leodicensis episcopus, et prius monasterii sancti Galli præpositus ad Christum migravit. » Eum bonæ memoriæ episcopum vocat Baldericus in Chronici Cameracensis lib. I, cap. 110; *Notgerus* in gestis episcoporum Leodiensium, perpetuo *Notkerus* in diplomatibus appellatur.

21. De Notkero Balbulo pene prætermiseram quod Goldastus in Tomo II Rerum Alamannicarum observat pag. 495, nempe ipsum scripsisse « Historiam S. Galli et subsequentiæ temporum usque ad suam ætatem, in morem Ciceronianum, id est, per dialogos: » quam historiam ait « exstare in Palatinatu apud viduam Wolfgangi Wecteri Sanctigallensis. » Idem Goldastus eidem Notkero chartas quasdam attribuit pag. 6, quas vice Winidhardi monachi ac cancellarii scripserit. Sed de his satis.

B. NOTKERI BALBULI

SANCTI GALLI MONACHI

DE INTERPRETIBUS DIVINARUM SCRIPTURARUM LIBER.

(Apud Pezium, *Thes. Anecd.*, tom. I, part. 1.)

NOTATIO NOTKERI

DE ILLUSTRIBUS VIRIS QUI EX INTENTIONE SACRAS EXPONERANT, AUT EX OCCASIONE QUASDAM SENTENTIAS DIVINÆ AUCTORITATIS EXPLANABANT SCRIPTA AD SALAMONEM, DISCIPULUM SUUM, POSTEA CONSTANTIENSIS ECCLESIE EPISCOPUM.

Cam prudens sis et prudentis nomen hæredites, C miror te res ineptas repeteres, quod tibi quia dissuadere nequeo quod hortaris, aggrediar, prius improperando commonens; quia, si me audisses, omnes auctores nostros notissimos haberes. In hoc autem et meæ stultitiæ et tuæ verecundiæ consulendum putavi; ut, cum ego utilia possim scribere et tu optima sis dignus accipere, in talibus ineptiis nomen

utriusque sub clausura silentii premeretur. Vide ne tu nos diffamare velis vilissime.

CAP. I — De iis qui in *Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, etc.*, scripserunt.

Si scire desideras quid Hebræi de historica Geneseos explanatione sentiant, scrutare librum Hieronymi qui intitulatur: *Hebraicarum Questionum, juxta Septuaginta duntaxat Interpretum translatio-*

nem ; si vero moralitatem requiris, Origeni intende ; si disputationem Augustini duodecim libros peragrare non lasseris ; si defensionem Creatoris et antiquorum Patrum contra blasphemias calumniatorum, lege ejusdem Augustini libros duos adversus Manichæos, ut alios duos contra Faustum, et undecimum, duodecimum, decimum tertium, decimum quartum ipsius de Civitate Dei, prophetico Spiritu conscriptos ; si creaturarum pulchritudine delectaris, Exameron Ambrosii, ut jocularis es, pro ludo relegere consuescas ; si medulla ejusdem libri dulcissima pasci volueris, et ipsius ratione veritatis jocundari cupieris, Bedam tenacissima memoria retinere labora. Quod si excerptum Paterii, quod te libris beati Gregorii per ordinem singulorum librorum deflorando confecit, unquam reperire potueris, illud tibi ad omnimodam sufficere sapientiam. In exodum et in Leviticum homilias Origenis mire disputatas ediscere labora ; in totum Eptaticum septem libros Augustini Quæstionum, et alios sex Locutionum de diversitate interpretum. Et quod præ omnibus utile tibi puto acquirere, Eugippium, qui ex omnibus libris profundissimi et penetrabilissimi ejusdem Augustini in omnem auctoritatem Scripturæ utilissimum et valde necessarium volumen collegit, in quo multa mysteria de Genesi, de Exodo, de Levitico, de Numero, de Deuteronomio, Josue, et Judicibus, Samuele et Malachim, et prophetis reserata reperies : Licet in omnes prophetas laborantissimus et desudentissimus studioso lectori sufficiat Hieronymus, cujus si volueris esse discipulus, fastidium quod tibi de librorum tædio coaluit, reticere debebis, ut ferventissima lectio ferventi congruat discipulo. Hæc de lege et prophetis.

CAP. II. — *De his qui Psalterium, Proverbia, Ecclesiasten et Cantica canticorum exposuerunt.*

De hagiographis vero in sequenti doceberis : quorum primum est Psalterium juxta circumcisionem. Apud nos vero propter Christum ex eo natum, David est caput omnium prophetarum. In cujus librum plurima multi senserunt. De quibus primus et præcipuus est Origenes apud Græcos, Augustinus apud nos, ex cujus libris Prosper, ut accepimus, Aquitanus episcopus, utilissimum volumen studiosis excerpit, cui multa de aliorum opusculis intexuit, ut statim in principio præfationem de homilia sancti Basili posuerit. In eundem librum et Arnobius rhetor sui nobis ingenii monumentum reliquit. In ipsum et Hilarius Pictaviensis episcopus scripsit. In cujus explanationem Cassiodorus senator, cum multa disseruerit, in hoc tantum videtur nobis utilis, quod omnem sæcularem sapientiam, id est, schematum et troporum dulcissimam varietatem in eo latere manifestat. Super omnia vero ad intellectum hujus prophetiæ juvat, si quis Psalterium quod beatus Hieronymus de Hebraico in Latinum vertit memoriæ commendare voluerit. In Proverbia Salomonis Hieronymus breves sententias dereliquit, que quasi paucissima grana causa segetum fuere

maximarum quas Beda noster demessuit et collegit. Scripsit idem Hieronymus in Ecclesiasten juxta traditionem Septuaginta Translatorum, hoc est, Vulgatam Interpretationem. Hebræi enim dicunt eos non amplius interpretatos fuisse quam Moyse quinque libros. Huic ergo expositioni acutissime debes intendere, ut eam ad intellectum modernæ lectionis possis derivare quia nihil aliud apud Latinorum aliquem super eundem librum reperies, nisi tantum pauca testimonia in libris beati Gregorii cum expositione posita, In Cantica canticorum interpretatur sanctus Hieronymus duas homilias Adamantii, in quarum præfatione hoc præmisit ; *Origenes, cum in cæteris alios vicerit, in Cantica canticorum seipsum vicit.* Quam interpretationem, quia ipse morte præventus, nobis transferre non potuit : hanc tibi vicissitudinem nostri laboris et multimodæ servitutis impono ut si aliquando sumptibus abundaveris et alicujus hominis Latina et Græca lingua eruditi amicitia usus fueris, ab eo extorqueas ut explanationes latinis, et barbaris pro maximo munere vel præda famosissima transferre non gravetur. Interim lege Libellum Justi Lugdunensis episcopi in epithalamium, brevem quidem verbis, sed spiritualibus plenum sententiis. Quod si Romana facundia barbarorum hominum scripta contempserit, nobis barbaris expositio Bedæ in eundem librum sufficere debet. Quem naturarum dispositor Deus, qui quarta die mandantæ creationis solem ab oriente produxit, in sexta ætate sæculi novum solem ab occidente ad illuminationem totius orbis direxit. Si vero Romanarum etiam deliciarum opipari convivio delectaris, quidquid Gregorius papa dulce super hoc respersum latissime reliquit, idem Beda in brevissimo ferculo avidis glutendum composuit.

CAP. III. — *De interpretibus libri Sapientiæ, Jesu filii Sirach, Job, Tobie, Esdræ, Judith, Esther, Paralipomenon et Machabæorum.*

De libro, qui Sapientia Salomonis inscribitur, nullius auctoris expositionem, nisi tantum per occasionem aliorum librorum pauca testimonio explanata cognovi ; quippe qui ab Hebræis penitus respuitur et apud nostros quasi incertus habetur, tamen, quia priores nostri eum propter utilitatem doctrinæ legere consueverunt, et Judæi eundem non habent, Ecclesiasticus etiam apud nos appellatur. Quod de hoc, id etiam de libro Jesu filii Sirach sentias oportet, nisi quod is ab Hebræis et habetur et legitur. Difficillimum librum beati Job prophetæ ab omnibus magistris anterioribus intactum apostolicus noster Gregorius ita exposuit, ut super historiæ fundamentum mortalitatis construeret ædificium, et anagoges imposuerit culmen præstantissimum. Cui libro tam multa de omnibus divinæ auctoritatis scriptis testimonia intexuit et intexta dissolvit, ut hujus occasione Vetus et Novum Testamentum videatur exposuisse. Quod si propter inopiam rei familiaris, vel sæcularium rerum occupationem, vel

etiam palatii assiduitatem et militiæ laborem tibi aspirare non suppetit aut vacare, excerptum Laddenki Hiberniensis inquire, et post explanationem testimoniorum in medium adductorum nihil tibi invenies ad plenum intellectum deesse. In diversis etiam locis diversa tum collecta, tum excerpta de hoc et aliis scriptis, si requisieris, invenire poteris de quibus postea dicetur. In librum Tobie et Eadre Beda presbyter aliqua scripsit magis jucunda quam necessaria, quippe qui simplicem historiam vertere conatus est in allegoriam. De libro Judith, et Esther et Paralipomenon quid dicam, a quibus vel qualiter exponantur, cum etiam ipsa in eis littera non pro auctoritate, sed tantum pro memoria et admiratione habeatur? Idem de Libris Machabæorum suspicari poteris.

CAP. IV. — *Quinam Novi Testamenti libros ex professo interpretati sint.*

De Novo autem Testamento scire debebis, quia licet remotis litteræ grossioris integumentis lucidum cunctis ad intelligendum videatur, nusquam tamen periculosius erratur, nisi reverentissima humilitate discatur. Ergo in Matthæum Hieronymus tibi sufficiat; in Marcum pedisequum Matthæi, Beda pedisequus Hieronymi; in Lucam soligradum Beda latigradus, adeo ut omne quod ipsum reperit Evangelium, volumen compingeret in unum. Joannem Cælipetam nubivulus Augustinus paribus aliis insecutus est. Præter hæc est liber Augustini de Sermonem Domini in Monte secundum Matthæum. Alius Quæstionum in totum Evangelium. Insuper et Eugippi Collectarium. Præterea Homiliæ Joannis Chrysostomi, Origenis, Augustini, Gregorii, Maximi, Leonis, Bedæ et responsiones Hieronymi ad interrogationes Algasie et Denobie; si tamen mox sacerdos futurus, dignaris legere libros ad eruditionem feminarum directos. Sed tu, juvenulus, non dedigneris legere quod Hieronymus senex dignatus est scribere. In Epistolam ad Romanos multa et mira scripsit Origenes, quibus adversarii ejusdem prava quædam inseruerunt, quorum unum, sicut nuper tibi in aurem diffudi, ipse in eodem volumine acerrime condemnat. Ambrosius Mediolanensis episcopus in Evangelium secundum Lucam, et in omnes Epistolas Pauli breves commentarios reliquit; sed explanationem ad Hebræos Epistolæ ejus volumini insertam non eum scripsisse multi contendunt, quod et veritas comprobatur. Item Pelagius breves sententias in easdem scripsit epistolas. Hieronymus latissimos tractatus ad Galatas, ad Titum, ad Philemonem dereliquit. Idemque Hieronymus et Augustinus episcopus, prout interrogati fuerant, de diversis in Apostolum quæstionibus valde proficuas conscripserunt epistolas. Super Actus apostolorum lege Bedam presbyterum; in Epistolam Joannis, Augustinum, in qua explanatione qui sit Christianus agnosces. In septem epistolas (quæ dicuntur canonicæ) interpretationem Bedæ presbyteri require, et ejusdem dilucidationem

obscurissimæ visionis potius quam revelationis beati Joannis; cujus tamen expositionis Augustinum, Hieronymum et Gregorium seminaria esse noveris; licet idem Beda sæpissime Tychonii Donatistæ se dicat explanationem suo volumini inseruisse, in quo multa quoque Primasii discipuli sancti Augustini dicta posuit, ut facile potuerit advertere qui eosdem tractatores curaverit recitare. Si glossulas volueris in totam Scripturam divinam, sufficit Rabanus Moguntiacensis archiepiscopus.

CAP. V. — *De iis qui ex occasione disputationis propriæ quasdam sententias divinæ auctoritatis explanaverunt.*

Hactenus de his scriptoribus dixisse sufficiat qui ex intentione sacras Scripturas elucidare conati sunt. Nunc autem de his doceberis qui ex occasione disputationis propriæ quasdam sententias divinæ auctoritatis explanaverunt. Augustinus in libris innumeris quos conscripsit, prout se locorum et rerum obtulit occasio, omnem pene, imo vere, sanctam Scripturam exposuit. Cujus rei probamenta sunt libri Confessionum ejus, numero tredecim. Liber optimus de Bono naturæ. De Utilitate credendi. Quæstiones de Proverbiis Salomonis et cæteris Scripturis. Item de Gratia, de Libero Arbitrio, et Enchiridion, hoc est, de fide, spe et charitate, in quibus vel maxime intellectus Scripturarum elucet et in aliis mille libris ipsius, sicut ante nos dictum est: *Si Augustinus adest, sufficit ipse tibi.* Speculum ejus require. Quid dicam de Cassiano? Si tamen aliquando monachos fastidire desieris, qui in viginti quatuor libris Collationum quos totidem senioribus Apocalypseos Joannis comparat, ita et propter octo principalium vitiorum occasionem de lege et prophetis disputat, ut eum omnia tractanda suscepisse non dubites. Qualiter vero Evangelia et apostolorum scripta disseruerit nullus credere poterit, nisi qui lectioni earundem collationum studiosus insliterit. Quam tamen doctrinam professionis suæ memor, Patrum sanctitati, non suæ scribit industriæ. Libri Isidori Hispaniensis episcopi, Etymologiarum nomine titulati, omnimoda te perficiunt scientia. Item Sententiarum ejus utilissimus liber occurrit. Item alius de Patribus Veteris et Novi Testamenti. Item alius de Officiis et ordinibus ecclesiasticis, qui tibi mox Dei gratia futuro sacerdoti maxime sunt necessarii, in quibus omnem rationem et nomina singularum festivitatum et jejuniorum reperies, ut præco Dei populis futuras stationes prænuntiare possis in Keriki quia si non annuntiaveris populo, qui speculatoris officium desideras veneritque gladius et tulerit eum, ipse in iniquitate sua morietur, sanguis autem ejus de manu tua requiretur (*Ezech. xxxiii*).

CAP. VI. — *De libris ornando sacerdotio necessariis, epistolographis, etc.*

Ergo quia sese obtulit occasio ut in hoc loco de ministerio, quod subituras esse te attentius instruere debeam, et me imparem tantæ rei agnosco, quippe

qui nec vitam propriam custodire, nec quæ aliquantum sentio idonee valeo proferre, mitto te ad librum beati Gregorii papæ, qui appellatur Regula pastoralis, sed meo, imo ut credo, ejus et omnium sapientium judicio melius et verius *Speculum* nuncupari potuisset, in quo omnis homo seipsum inveniet quasi depictum, et præcipue episcopi et presbyteri, ita ut omnis homo non solum sermones et opera, sed et cogitationes et affectus, quos quisque vel antea, vel in ipso sacerdotio conceperit, quasi viventes vel ambulantes ostenderit. In quo libro tam multa de Novo et Veteri Testamento posuit et exposuit; ut si eum memoriæ commendaveris, omnium librorum scientia refertus esse videaris. Ex hoc ergo trutinari debes et examinari utrum, ob animæ tuæ salutem, sacerdotium declinare, et eorum periculum quos corrigere nequiveris fugere, vel propter tui custodiam, quia ministerium ipsum vitis te subjacere prohibet et eorum quos convertere poteris lucrum subire debeas, vel ambire, licet hoc verbum periculosissimum sit et fœdissimum, nedum etiam in efficiëntiam apud Christianos veniat et maxime sacerdotes. Habes Eucherium, nescio, utrum ipsum quem beatissimus Augustinus presbyterum ex Hispania veteri morbo calculi laborantem per sanctissimum Ste-num in libro vigesimo secundo de Civitate Dei narrat phacuratam, an alium episcopum vel doctorem, qui multas et utilissimas interpretationes, tropologias et anagoges sacrarum Scripturarum proposuit et dissolvit. Quid dicam de Albino, magistro Caroli imperatoris? qui, ut tu ipse fateri solitus es, nulli secundus esse voluit, sed in gentilibus et sacris litteris omnes superare contendit. Ille talem grammaticam condidit, ut Donatus, Nicomachus, Domisitheus et noster Priscianus in ejus comparatione nihil esse, videantur. Sed tibi stulto idem de dialectica, fide, et spe et charitate multa disputavit, adeo ut etiam in Evangelium Joannis manum mittere præsumeret. Scripsit enim ad amicos plurima, præcipue ad Witonem. Epistolas vero ejus tibi commendare non audeo, quia tibi puerulo eam supercilio scriptæ videntur. Sed ego ita non sentio, quia ille juxta auctoritatem suam qua omnes post regum potentissimum præcellabat, et locutus est, et vixit et scripsit. Commendo epistolas Hieronymi non illius Græci pagani idololatæ, sed nostri ecclesiastici cultoris veri Dei; in quibus omnem ærietatem, miram joculationem, D Scripturarum sacrarum explanationem, virginittatis et viduitatis exhortationem, lapsorum sublevationem, clericorum et monachorum ac virginum, imo et fornicariarum modernarum insectationem tam vehementem reperies, ut, si te ipsum clericum esse memineras, non sit quod monachis et sanctimonialibus objicere possis. Sed unam illam ætati, progenitoribus et proximis, indoli et ministerio tuo congruentissimam commendo epistolam ad Nepotianum, cognatum Heliodori episcopi, qui futurus post avunculam suam sperabatur episcopus, et subita morte præscriptus est, ut secundum talem institutionem qua-

A literum instruxit vivere studeas, et non post matris tuæ consobrinum anhelare ad episcopatum, sed timere et præparare te satagas ad conspectum Dei, quia, sicut omnibus, incerta est tibi hora exitus tui.

CAP. VII. — *De metrorum, hymnorum, epigrammatumque conditoribus.*

Si vero etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariæ gentiliū fabulæ, sed habes in Christianitate prudentissimum Prudentium de mundi exordio, de martyribus, de laudibus Dei, de Patribus Novi et Veteris Testamenti dulcissime modulantem, virtutum et vitiorum inter se conflictus tropologica dulcedine suavissime proferentem, contra hæreticos et paganos acerrime pugnantem: Alewinus vero, nomine Avitus [ita Cod., alias Alcimus], licet historiam Genneseos quasi solam assumpserit, tamen omnia nostra dulcissimo carmine decantavit, et pulcherrimum librum de Virginitate ad sororem suam descripsit, et alium de Institutione mortalium, pro quo tu legisti Catonianum; sed quantocius facito tuum esse. Juvencum et Sedulum oratorem, hymnosque Ambrosianos scio quia jam memoriæ commendasti. Quod si scriptores ecclesiasticos nosse desideras, inani labore tabescis, cum hodieque et usque in finem sæculi non desint qui utilia scribere possint. Si tamen antiquos auctores nosse volueris, lege librum beati Hieronymi de Illustribus Viris a sancto Petro usque ad seipsum, et Gennadii Toletani episcopi ab Ambrosio usque ad eundem Gennadium. Vale, et aliquando tibi satis sit exhausti. Sed quid tibi aviditatem tuam imputo cum meam socordiam ipse reprehendo? Modo Deus, qui omnia tibi prosperat, Prosperum mihi perduxit ad memoriam, cujus epigrammata, licet invitus, habes in corde descripta. Libros autem ejus de Vita activa et contemplativa nescis adhuc, quos si didiceris et observaveris (ut tandem aliquando aperiam quid fugiter sacerdoti nomine significem) episcopatu dignissimus eris. Eheu! sed mihi tum quam molliter ossa quiescent! Iterum iterumque valeto.

CAP. VIII. — *De libro Consensus evangelistarum, et de Fide ad Petrum S. Augustini.*

Lernæ paludi, hydrino capiti, seu certe rogo flagrante te comparaverim, quorum singula, aliud, quo crebrius obturatur sæpius erumpit; aliud, succiso uno mille capitibus pullulascit; aliud, quo plura ligna voraverit, amplius voranda desiderat: Ita et tu, cum in uno tibi satisfacero, alia et alia nova et impossibilia debilesimæ cervici subeunda non exhorrescis, non times, non expavescis, non saltem misericordia motus desinis imponere. Apto ergo infirmos humeros gravi sarcinæ, pii provisoris mei est hac me quandocunque relevare. Quod tamen ita dictum noveris ante Deum, ut si quæ mihi fraterne injungere et non imperatorie volueris imponere, quoad vivam, ad voluntatem tuam cupio promptissimus esse. Ordinatione Dei (ut credo) non humana voluntate factum est quod libri sancti Augustini de Symphonia, ut hæc

illis nomen imposuit, vel anaphonia evangelistarum, ut adversarii garriunt, incommemoratos reliqui, quatenus de his modo latius aliquid instruere te occasionem capiam. Primus itaque ex eis non de sui materia, sed de sequentibus nomen accepit; ipse enim, quodcumque ei vocabulum imposueris, omnia supergreditur. Quod si enim galeam vel thoracem Veteris ac Novi Testamenti nuncupare volueris, hoc nomen ipsi minus idoneum reperies, cum eum contra hæreticos et omnes idololatrias, sed et falsos fratres clypeum æreum clavis aureis compactum et argento purissimo vestitum esse, seu nimium ignitum contra ligna arida, fenum, stipulamque (I Cor. III), didiceris, vel armamentarium omnimodi generis telorum adversus humanæ spiritualisque nequitiae cœtum (Ephes. VI) oculis et experimento probaveris. De sequentibus autem quid loquar? qui ita veritatis ipsius ratione subnixi sunt ut si eos memoriæ commendareris omnibus semper et ubique Evangelii contradictoribus ipse jam filius Evangelii contradicere possis; in quibus et multas sententias cum lucidissimis explanationibus positas invenies. Est etiam alius liber ejusdem Augustini de Fide ad Petrum diaconum ita dispositus ut, si eum firmiter comprehenderis, invictum te adversus, omnes hæreses, quæ hactenus exortæ vel post orituræ sunt, reddat victoremque constituat.

CAP. IX. — De libris S. Prosperi Aquit.

Pulcherrimo operi Prosperi de Promissis et Prædictis Dei operam impende, quod ipsum noveris regulam omnium divinarum Scripturarum, quid in his tantum historice factum, quid historice quidem factum, quid tantummodo futurum et quid in hoc tempore, quid sub Antichristo vel post ejus perditionem, quid in futuro sæculo reprobis et electis communiter prædictum, quid solis electis specialiter sit promissum. In quo volumine multa vera etiam ex libris ethnicorum de consummatione sæculi et commutabilium translatione utiliter inserta reperies. Item libris ejusdem de Gratia et Libero Arbitrio acutissime intende, quos ille ex innumeris sancti Augustini et aliorum Patrum libris quasi in brevissima tabula quamdam, vel potius veram cosmographiam depinxit; quia videlicet homo non juxta philosophos minor est mundus, sed major, cum non homo propter mundum, sed mundus propter hominem sit factus.

CAP. X. — De iis qui vitas et passiones apostolorum ac martyrum conscripserunt.

Præterea debes agones et victorias sanctorum martyrum diligentissime perquirere, ut eorum exemplo non tantum illecebras mundi respuere, sed et animam pro Christo ponere et cruciatus corporis pro nihilo ducere, Dei gratia et sancti Spiritus inhabitatione, consuescas: primumque præcipuorum apostolorum Petri et Pauli, Andreae et Jacobi fratris Joannis, sed et Jacobi fratris Domini. Historiis

vero quæ sunt de Andrea et Joanne, sed et passionibus reliquorum Apostolorum, auctoritatem derogat Ecclesia. Quarum tamen passionem Bartholomæi verisimillimam, seu certe veracissimam noveris. Historia vero de Petro et Paulo, et eorum discipulis Processo et Martiniano carcerariis, Nicomede presbytero, Nereo et Achileo, Marone, Victorino, Euticete, Marcello, Petronella, Felicula, Domitilla, Potentia et Euphrosyna, pro omnium ædificatione legitur. Sed et liber Hermæ, qui Pastor inscribitur, liber autem sub nomine Clementis respuitur. Post apostolos sequitur passio de sancto Clemente. Dehinc mirabilis liber de sancto Alexandro, Eventio et Theodulo, Hermete, Quirino et cæteris.

CAP. XI. — De chronographis ecclesiasticis et bibliothecariis.

Est et historia, quæ dicitur Ecclesiastica, Eusebii episcopi Cæsariensis, et Hieronymi nostri a natiuitate Domini, non solum omnimodas per orbem terrarum sanctorum passiones continens, sed et alia quæcumque memoria digna videbantur usque ad ipsum Hieronymum, quid, quod mihi injunxisti, de paucis ipse scripsit librum de Illustribus Viris omnium a se ipso usque ad sanctum Petrum, commemorans quid singuli scriptum reliquerunt. Post quem, Gennadius Toletanus episcopus alium non dissimilem usque ad semetipsum composuit. Est et alia historia, quæ Tripartita nuncupatur pro eo quod Cassiodorus senator Romanus de tribus scriptoribus, Socrate videlicet, Sozomeno et Theodorito quæ præcipua videbantur in unum volumen compegit. Passionem sancti Laurentii si integram et non particulatim reperire quiveris, quanta bella et quot victorias martyrum invenies. Polychronii videlicet Babylonii episcopi de Perside cum presbyteris et diaconibus, regulatorum quoque Abdon et Sennen, quando etiam non persecutione, sed vastitate per Decium facta Cæsarem abolita est in illis partibus religio Christiana. Qui Romam regressus ibi omnes Christianos quos invenire posset, diversis pœnis interemit. Sed, quod moliebatur, Christianum nomen auferre tanta cæde non potuit; quin etiam in Perside, licet multo post tempore, Christianitatis cultus per Cyriacum diaconum Romanum est recuperatus, temporibus scilicet Diocletiani Cæsaris et filiorum ejus, Maximini scilicet in Oriente et Maximiniani in Occidente, qui super omnes nostræ fidei fuere persecutores. Sed Ecclesiam super firmitatem fundatam petrae, licet concutere, tamen, quod præcipue cupierunt, dejicere nequiverunt, sicut neque post eos detestandus apostata Julianus. Quod cœlitus interempto, quasi post rigidissimam hyemem verni flores in terra nostra apparere cœperunt qui prius quasi in theca vel cortice clausi tenebantur, Basilius scilicet Cappadocum episcopus et fratres ejus mirabiles, Grégorius, Athanasius Alexandrinus episcopus, Joannes Constantinopolitanus episcopus. Deserta quoque omnia novos fructus edidere, Paulos quoque et Antonios, Macarios

utique, et Serapionas et viginti quatuor seniores A cum infinita multitudine sub eorum umbraculo germinantium.

CAP. XII. — *Ecclesiam Occidentalem sanctorum multitudine Orientali nequaquam inferiorem esse docet Commendat lectionem Prisciani, Josephi et Hegesippi.*

Occidens etiam ipse, licet sero, tandem tamen aliquando in germen erupit, Martinum Pannoniis ortum, et non solum Germaniam, vel Italiam seu Gallias sua presentia illuminantem, sed etiam omnes Orientales, ipsis testibus, claritate luminis superantem. Quos etiam magister ejus Hilarius corporaliter illustrandos adiit. Deo gratias. Credo quia æquiparaverit nostra tarditas eorum prioratum, cum intueor Ambrosium, Hieronymum, Augusti- B

num, viventem nostrum, defunctum nostrum, ne sterilis Africa de tanta fecunditate se audeat jactitare; Maximum, Clarum, Simplicianum, Eusebium, Aurelium, Severum, Severinum, Briccium, Paulinum Treverensem et Nolanum, quasi astri simul procedentes, et circa finem noctis alios multo plures quorum etiam nomina virtutum sunt præsaga; Congellos scilicet qui interpretantur Fausti; Columbas Columbanos, Gallos, Gregorium quintum, nomen Chrysostomi Græcis auferentem: Benedictos, Honoratos, Libertinos, Othmaros nostrum et Belgicum. Cæterum, si et gentilium auctores nosse desideras, Priscianum lege; Josephi vero Judaici historias et Hegesippi nostri legendas. Et finem libello impono. Amen. Explicit.

B. NOTKERI BALBULI

SANCTI GALLI MONACHI

LIBER SEQUENTIARUM.

(Apud Pezium, Thesaurus Anecd. nov., tom. I, part. 1.)

PRÆFATIO NOTKERI

AD LIUTWARDUM VERCELLENSEM EPISCOPUM.

Cum adhuc juvenculus essem et melodiarum longissimæ sæpius memoriæ commendatæ instabile corculum aufugerent, cœpi tacitus mecum volvere quonam modo eas potuerim colligare. Interim vero contigit ut presbyter quidam de Gemidia, nuper a Nordmannis vastata, veniret ad nos, antiphonarium suum secum deferens in quo aliqui versus ad sequentias erant modulati, sed jam tunc nimium vitiati. Quorum, ut visu delectatus, ita sum gustu amaricatus. Ad imitationem tamen eorundem cœpi scribere. *Laudes Deo concinat orbis universus, qui gratis est liberatus.* Et infra: *Coluber Adæ malesuasor.* Quos cum magistro meo Ysoni obtulissem, ille studio meo congratulatus imperitiæque compassus quæ placuerunt laudavit; quæ autem minus, emendare curavit, dicens: Singulæ motus cantilenæ singulas syllabas debent habere. Quod autem audiens ea quidem quæ in *ia* veniebant ad liquidum correxi quæ vero in *le*, vel *lu* quasi impossibilia vel attemperare neglexi, cum et illud postea visu facillimum deprehenderim, ut testes sunt: *Dominus in Sina,*

et: *Mater.* Hocque modo instructus [al. intractas] secunda mox voce dictavi: *Psallat Ecclesia, mater inlibata.*

Quos versiculos cum magistro meo Marcello presentarem, ille gaudio meo repletus in rotulas eos congeffit, et pueris cantandos aliis alios insinuavit. Cumque mihi dixisset ut in libellum compactos alicui primorum illos pro munere offerrem, ego pudore retractus nunquam ad hoc cogi poteram. Nuper autem a fratre meo Othario rogatus ut aliquid in laude vestra conscribere curarem, et ego me ad hoc opus imparem non immerito judicarem, vix tandem aliquando ægreque ad hoc animatus sum, ut huic minimum vilissimumque codicillum vestræ celsitudini consecrare præsumerem. Quæ si in eo placitum vestræ pietati comperero, ut ipsi fratri meo apud dominum imperatorem sitis adminiculo, metrum quod de Vita sancti Galli elaborare pertinaciter insisto, quamvis illud fratri Salomoni prius pollicitus fuerim, vobis examinandum, habendum ipsique per vos explanandum dirigere festinabo.